НОВИ САД - На данашњи дан 1896. године рођен је српски сликар Сава Шумановић, мајстор пејзажа, актова и мртве природе, особених тонова, посебно интензивних на сликама из родног Срема. На његовим сликама доминирају светли тонови, уз изражен осећај за осветљење. Дуго је живео у Паризу, а последње године живота боравио је у родном Шиду, где су га 1942. убиле хрватске усташе. Шумановићеве велике композиције "Доручак на трави" и "Пијана лађа" међу најзначајнијим су делима српског модерног сликарства. Најбоља његова дела налазе се у Народном музеју у Београду, у збирци Павла Бељанског и у галерији "Сава Шумановић" у Шиду.

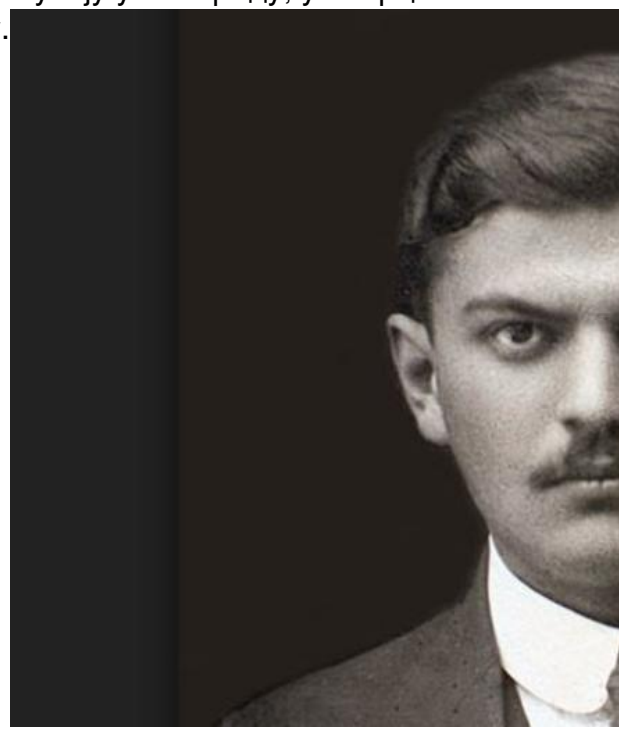

Данас је петак, 22. јануар, 22. дан 2021. До краја године има 343 дана.

1440- рођен је велики московски кнез Иван III Васиљевич, назван Иван Велики. Ослободио је Русију вазалства одбивши да Монголима плаћа данак, ојачао монархију и окончао "прикупљање руских земаља". После доласка на власт 1462. прикључио је Русији више кнежевина, укључујући Твер, Ростов и Новгород, а 1480. ослободио се монголске превласти. Настојао је да ојача централну власт и 1497. издао је јединствен "Судбеник" за целу Русију. Започео је зидање московских кремаљских палата и утврђења какве данас познајемо.

1506- Установљена је папска Швајцарска гарда, посебна војна организација задужена за личну безбедност поглавара римокатоличке цркве и папске државе (данас Ватикан). Установио ју је папа Јулије II (1503-1513). Швајцарска гарда и данас постоји у Ватикану, а током историје низ европских дворова имао је Швајцарске гардисте, попут бурбонске Француске, Савоје (Сардиније), Тоскане, Напуља, Саксоније, Холандије, извесно време

и Аустрије.

1517- Војска турског султана Селима I потукла је у бици код Рајданије, близу Каира, мемелучке снаге и седам дана потом ушла у Каиро, прикључивши Египат Османском царству.

1561- Рођен је енглески филозоф и државник Френсис Бекон, један од оснивача модерног материјализма у филозофији. Супротстављајући се неплодности схоластичког мишљења, изградио је општи план за обнову науке (Инстауратио Магна). Утицао је на француске енциклопедисте 18. века и њему је посвећена велика "Француска енциклопедија". Његова класификација и критика идола (заблуда) сматра се првом критиком идеологије. Формулисао је два принципа значајна за схватање сврхе и задатка модерних наука: право знање је знање узрока и унапређивање знања је јачање човекове моћи над природом. Означио је експеримент као највиши принцип научног мишљења. Према његовим начелима, у Енглеској је 1662. основано "Учено друштво", чиме је промовисана Беконова замисао да се људски напредак и благостање могу остварити, не само реформом друштва, већ и напретком науке. У време краља Џејмса И, био је лорд канцелар од 1618. до 1621. Дела: "Унапређење науке", "Нови органон", "Нова атлантида", "Есеји или савети етички и политички".

1666- Умро је индијски цар Шах Џехан из династије Могула, познат и као принц Харам, који је највећи део владавине од 1628. до 1658, кад га је збацио син Аурангзеб, посветио изградњи маузолеја Тај Махал у својој престоници Агри на северу Индије. Велелепно здање од белог мермера, које је 20.000 радника зидало од 1631. до 1653. посветио је успомени на царицу Мумтаз Махал и сам је после смрти такође сахрањен у њему. Преместио је 1648. престоницу из Агре у Делхи, где је изградио нови град Шахџеханабад.

1729- Рођен је немачки писац, критичар и теоретичар уметности Готхолд Ефраим Лесинг, одушевљени присталица просветитељства, утемељитељ савремене немачке књижевности и естетике. Одлучујуће је допринео ослобађању немачке драме од утицаја класичних и француских модела. Дела: драме "Мис Сара Сампсон", "Емилија Галоти", "Мудри Натан", комедија "Мина од Барнхелма", критике "Писма о најновијој књижевности", "Хамбуршка драматургија", "Лаокоон", полемичка сатира "Васпитање људског рода", "Анти-Геце".

1771- Шпанија је склопила конвенцију с Великом Британијом о уступању Фолкландских острва у Атлантском океану. Од стицања независности 1816. Аргентина полаже право на њих. Војна хунта Аргентине је у априлу 1982. покушала да окупира острва искрцавањем 10.000 војника. Два месеца касније британске трупе су поново заузеле тај архипелаг поразивши претходно Аргентинце.

1788- Рођен је енглески писац Џорџ Гордон Бајрон, један од родоначелника европског романтизма. Његова поезија оличавала је слободарски дух супротстављен друштвеним нормама. Био је заљубљен у античку културу. Велику Британију напустио је разочаран 1816. и у Италији је створио највећа дела: "Чајлд Херолд", "Каин", "Манфред", "Дон Жуан". Запутио се 1823. са циљем да помогне борбу Грка за ослобођење од Турака, али је убрзо оболео од маларије и умро је у априлу 1824, не остваривши идеал да се бори за слободу грчког народа.

1849- Рођен је шведски писац Јохан Аугуст Стриндберг. Био је истовремено врхунски истанчани литерата, нека врста натуралистичког психолога па и фолклористе, историограф, чак и мистик. Разбио је старе драмске форме, претеча је многих савремених струјања. Противљење еманципацији жена, резерва према званичним формама религиозности, па и натуралистички стил, донели су му много главобоља и сукоба. Дела: романи "Служавкин син", "Црвена соба", "Становници Хемсеа", "Исповест лудака", "Готске собе", "Приче надзорника карантина", "Пакао", "На острвима", "Легенде", "Црне заставе", драме "Мајстор Улуф", "Отац", "Госпођица Јулија", "Пљачкаши", "Зајмодавац", "Пут у Дамаск", "Плес смрти", "Игра снова", "Олуја", "Сабласна сонета", новеле "Ново царство".

1863- У делу Пољске који је на основу одлуке Бечког конгреса 1814. и 1815. прикључен Русији избио је устанак под вођством "странке црвених" Јарослава Домбровског, али су га руске трупе угушиле после неколико месеци. Године 1864. Пољска, која је до тада имала знатну аутономију, као посебна крунска земља у оквиру руског царства, добила је статус који се није много разликовао од типичне руске губерније.

1871- У Паризу су избиле демонстрације радника које су под вођством француског револуционара Луја Огиста Бланкија прерасле у устанак против власти, која је припремала предају града пруским трупама. Власти су одбациле захтев устаника да створе Комуну ради отпора пруској војсци и на побуњенике су послале два батаљона мобилне гарде који су испред градске већнице отворили ватру и у крви угушили устанак. Влада је потом прогласила опсадно стање и забранила све скупове, а министар иностраних послова Жил Фавр потписао је у њено име 28. јануара акт о капитулацији.

1875- Рођен је амерички филмски режисер Дејвид Левелин Ворк Грифит, један од најзначајнијих стваралаца у епохи немог филма. Заслужан је за већину фундаменталних открића филмског израза, укључујући крупни план, ритмичку природу монтаже и креативну употребу вештачког светла. Филмови: "Нетрпељивост", "Бекство", "Доме, слатки доме", "Рађање једне нације", "Срца света", "Велика љубав", "Сломљени пупољци", "Пад Вавилона", "Две сиротице", "Америка", "Ејбрахам Линколн".

1878- Рођен је српски вајар Тома Росандић, први ректор Академије ликовних уметности у Београду, члан Српске краљевске академије. Каменорезачки занат учио је у Сплиту, а вајарство у Венецији и Бечу. Био је одличан клесар, али је најбоља дела створио у дрвету, с изванредним осећајем за његову структуру и материју. Израдио је више јавних споменика, укључујући велику групу "Играли се коњи врани" испред здања дома Скупштине Србије у Београду као и скулптуру "Уморни борац" на Калемегдану.

1878- Основана је војна болница у Нишу, прва модерна здравствена установа у том делу Србије. Болница је устројена на предлог др Владана Ђорђевића убрзо по ослобођењу Ниша од Турака. Првих дана рада нишка Војна болница имала је седам лекара и два помоћника, једног апотекара, неколико болничара и једног писара.

1898- Рођен је руски филмски режисер Сергеј Михајлович Ејзенштајн, један од највећих теоретичара и стилиста светског филма. Био је архитекта по професији и у почетку је цртао плакате, радио као сценограф и позоришни режисер, уносећи новине тежио је чистим реалистичким елементима и у театру. На филму је почео као монтажер 1923. Творац је теорије о хоризонталној и вертикалној монтажи и теорије асинхронитета. Филмовима и теоријским поставкама дао је непроцењив допринос обликовању филмског изражајног језика и извршио огроман утицај на развој филма. Дела: филмови "Штрајк", "Оклопњача Потемкин", "Октобар", "Старо и ново", "Сентиментална романса" (снимљен у Француској), "Да живи Мексико", "Александар Невски", "Иван Грозни", књиге "Филмско осећање", "Филмски облик".

1901- Умрла је британска краљица Александрина Викторија. На престолу се налазила од 1837. до 1901. Током њене владавине у Великој Британији је изведена индустријска револуција, а британско колонијално царство се раширило по читавој планети. Када је умрла једна трећина површине планете налазила се у овој или оној форми под британским суверенитетом. Период њене владавине је период највеће моћи и угледа Енглеске у историји и најчешће се назива "викторијанском епохом".

1905- Руске трупе су у Петрограду отвориле ватру на демонстранте, који су кренули на царски Зимски дворац, захтевајући демократизацију, крај рата с Јапаном и успостављање уставотворне скупштине. Убијено је више од хиљаду и рањено око 5.000 особа, у покољу названом касније "Крвава недеља".

1908- Рођен је руски теоријски физичар Лав Давидович Ландау, један од највећих физичара 20. века, отац совјетске школе теоријске физике, добитник Нобелове награде за физику 1962. Доживео је 1962. тешку саобраћајну несрећу, после које је више пута проглашаван клинички мртвим. Живот му је ипак спасен, али ни врхунски лекари нису успели да му поврате креативну способност. Засновао је термодинамичку теорију фазних прелаза у чврстом телу, теорију течног хелијума близу апсолутне нуле, теорију комбиноване инверзије, теорију двеју неутринских компонената, предвидео појаву другог звука, знатно обогатио теорију суперпроводљивости, открио нове законитости у понашању проводника, унапредио квантну теорију поља и физику елементарних честица и космичких зрака. Заједно с руским теоријским физичарем Иљом Лифшицом, објавио је капитално дело у више томова "Курс теоријске физике". Остала дела: "Електропроводљивост метала", "Теорија поља" (с Лифшицом), "Квантна механика" (с Лифшицом), "Статистичка физика" (с Лифшицом).

1909- Рођен је бурмански дипломата У Тант, генерални секретар Уједињених нација од 1962. до 1971. Конгоанска, берлинска и кубанска криза, рат у Вијетнаму, сукоби на Блиском истоку и рат Индије и Пакистана били су драматични догађаји с којима се суочавао током мандата.

1917- Умро је српски архитекта Јован Илкић, који је знатно утицао на развој архитектуре у Србији у првој половини 20. века. Био је 30 година главни пројектант Министарства грађевина и пројектовао је значајна здања у Београду: Дом Скупштине Србије, хотел "Москва", "Официрски дом" (сада Студентски културни центар), палату Крсмановића на Теразијама (зграда "Протокола").

1924- Ремзи Мекдоналд је као први лабуристички премијер Велике Британије преузео положај од Стенлија Болдвина.

1924- Рођена је Мира Траиловић, позоришни режисер, годинама једна од

најдоминантнијих личности српског, али и театра уопште. Основала је 1956. позориште "Атеље 212", а потом и БИТЕФ - Београдски интернационални театарски фестивал, чији је уметнички директор била од 1967. до смрти. Била је и уметнички директор Међународног позоришног фестивала у француском граду Нанси 1983. и 1984. Као режисер представила је београдској публици најзначајнија имена светске позоришне авангарде попут Ежена Јонеска, Жана Пола Сартра, Едварда Олбија, Томаса Стернса Елиота, Стањислава Игнација Виткјевича, на сцену је поставила и мјузикл "Коса".

1928- У Новом Саду је изгорела зграда Српског народног позоришта. Репрезентативно здање српском театру у Новом Саду подарио је 1895. велепоседник Лазар Дунђерски. Српско народно позориште у Новом Саду основанао је јула 1861. (тада у саставу Аустрије - од 1867. Аустроугарска). Гостовање позоришне дружине Јована Кнежевића 1860. подстакло је Јована Ђорђевића да напише више текстова у новосадском "Србском дневнику" о потреби оснивања Српског народног позоришта. У припремама за оснивање учествовали су Светозар Милетић, Стеван Брановачки, Јован Ђорђевић и Јован Јовановић Змај. Само позориште основано је на седници Српске читаонице којом је председавао Светозар Милетић. Српска читаоница установила је потом Друштво за Српско народно позориште које је водило бригу о њему и финансирало га. Коначна царска дозвола уследила је тек 1865.

1934- Рођен је српски историчар књижевности Јован Деретић, професор новије српске књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Објавио је двадесетак књига, укључујући "Историју српске књижевности". Остала дела: "Доситеј и његово доба", "Поетика Доситеја Обрадовића", "Огледи из народног песништва", "Српски роман 1800-1950", "Горски вијенац Петра Петровића Његоша", "Композиција Горског вијенца", "Кратка историја српске књижевности", "Етиде из српске средњевековне књижевности", "Поетика српске књижевности", "Културна историја Срба".

1941- Италијанске снаге су у Другом светском рату капитулирале у Тобруку, у Либији, пред британском Осмом армијом после 11 дана опсаде.

1944- Почело је савезничко искрцавање код Анција у Италији у Другом светском рату, чиме се немачка одбрана нашла у безизлазној ситуацији, али је оклевање америчке команде омогућило Немцима да се прегрупишу и четири месеца код Касина задржавају савезничке снаге, наневши им велике губитке.

1964- Кенет Дејвид Каунда постао је први председник владе у Северној Родезији (садашња Замбија).

1973- Умро је председник САД Линдон Бејнз Џонсон. Наставио је Вијетнамски рат, који су започели његови претходници, окончан 1975. понижавајућим поразом САД. Био је потпредседник од 1960. за време мандата Џона Кенедија. Кад је Кенеди убијен у Даласу 1963. постао је председник, што је остао до 1969, после победе на изборима 1964.

1973- У удесу јорданског "Боинга 707" с муслиманским ходочасницима на повратку из Меке, који се срушио у пламену на аеродрому у нигеријском граду Кано, погинуло је 176 особа.

1986- Тројица Сика, оптужени да су 1984. убила премијера Индије Индиру Ганди, осуђени су на смрт.

1993- Хрватска је напала јужни део Републике Српске Крајине, а снаге УН које су је штитиле у складу с Венсовим планом, напустиле су положаје при чему је више стотина српских цивила убијено. Намера нападача је била заузимање Масленичког моста, аеродрома Земуник и бране Перућа.

1995- У самоубилачкој бомбашкој акцији палестинског исламског терористе, у Израелу је погинуло 19 и рањено око 60 лица, већином израелских војника који су се нашли у том тренутку на аутобуској станици.

1998- Американац Теодор Качински је признањем да је "унабомбер" - како су га прозвали медији, прихватио доживотну затворску казну како би избегао изрицање смртне пресуде. Током "антитехнолошке" бомбашке кампање, дуге 18 година, он је "утеривао страх у кости" америчким грађанима постављајући ручно израђене бомбе по универзитетима и авиокомпанијама, спроводећи, по његовим речима, "револуцију против технологије" при чему је усмртио троје људи, а 29 је повредио или осакатио.

2000- Јоргос Папандреу је отпутовао из Турске на крају прве посете Анкари једног шефа

грчке дипломатије после 38 година.

2004- Васељенски патријарх Вартоломеј допутовао је на Кубу где је потом освештао прву цркву изграђену после револуције 1958/9.

2005- Умрла је мексичка композиторка и текстописац Консуела Веласкес, аутор евергрин баладе "Бесаме муђо".

2007- Умро је Абе Пјер, свештеник који је свој живот посветио помагању бескућницима. "Човек који је оличавао доброту" највећи део свог живота провео је помажући људима гурнутим на маргине друштва. Мало познат изван Француске, у тој земљи сматран је живим светитељем. Рођен у богатој породици, одрекао се лагодног живота да би помагао другима. "Абе" је традиционални назив за свештенике у Француској. Током Другог светског рата радио је у Покрету отпора, израђујући документа људима који су бежали од нацизма. Ланац хостела за бескућнике које од организовао од 1949. заступљен је у 41 земљи. На избору "највећег Француза свих времена" додељено му је треће место иза Шарла де Гола и Луја Пастера.

2008- Умро је српски глумац Миленко Заблаћански. Каријеру је започео у позоришту "Бошко Буха", да би прешао у Позориште на Теразијама, где је остварио запажене улоге у представама "Трајковићи", "Хероји", "Кабаре", "Светлости позорнице", "Лутка са насловне стране", "Свадба у купатилу". Дипломирао је на београдском ФДУ, у класи професорке Огњенке Милићевић. Ширу популарност стекао је серијама Синише Павића "Срећни људи", "Породично благо", "Стижу долари" и "Бела лађа". У Шотрином филму "Где цвета лимун жут" тумачио је лик Џона Рида. Добитник је низа награда: за улогу Жана у представи "Госпођица Јулија", награде Златни витез у Москви, на јагодинском фестивалу Дани комедије, као и на крагујевачком Јоакимфесту. Добитник је и Годишње награде Позоришта на Теразијама.

2008- Умро је Берни Бостон, амерички фоторепортер, познат по фотографији "Flower power" која симболизује супротстављање рату у Вијетнаму. Радио је за "Лос Андјелес тајмс", "Вашингтон стар" и "Дејтон дејли њуз". Дуго се налазио на челу Удружења фоторепортера Беле куће. На његовој чувеној фотографији, која му је донела светску славу, снимљеној 21. октобра 1967. године током мировних демонстрација у Вашингтону, док је беснео рат у Вијетнаму, види се млади демонстрант како у пушчане цеви убацује цвеће.

2010- Иринеј (Гавриловић), до тада епископ нишки, изабран је за патријарха Српске православне цркве. Сутрадан је свечано устоличен у београдској Саборној цркви, а 3. октобра у Пећкој патријаршији.

2014- Рукопис изгубљене, четири века старе (1613/14), комедије великог шпанског драмског писца и песника Лопеа де Веге "Mujeres y Criados" (Жене и слуге), откривен је у Шпанској националној библиотеци, саопштили су шпански званичници.

2014- Грађанима Кубе, после пола века, поново је дозвољено да изнајмљују некретнине. Нови пропис ипак забрањује изнајмљивање простора у сврху отварања међународних школа, новинских агенција или невладиних организација.

(Танјуг)